

Egy mai koltói „gróf”

„— Ön az első eleven gróf, akivel beszélek.

— Hát döglöttel beszéltél-e?

— Az magam is voltam, komédiás koromban.

— Na, cimborám, velem ugyan nem sokat nyertél, mert magam is csak olyan vad gróf vagyok.”

Csak egy huszonnégy esztendőös költő és huszonhat éves „vad gróf” — vidám legény mind a kettő — köthet olyan alkut, mint egy évvel később, 1847-ben Petőfi és Teleki. Adja át a gróf koltói kastélyát neki, mézeshetei idejére. Petőfi kívánságában telhetetlen: erre az időre költözzön ki a kastélyból maga a gróf is... A fiatal párt csak a szakács és a szakácsnő várta az „örökké kedves emlékü” Koltón, ahol „oly édes heteket tölténk, amelyen boldogságot halandó álmodni és elbírnai csak képes”.

Negyedszázaddal ezelőtt jártam itt először, 1956 késő őszén. A vén somfát kerestem meg először. Alatta a kőasztalt. A legendát.

— Még nyílnak a völgyben a kerti virágok — skandáltam félhangosan. Fialtanár állt mellettem, biztatott, hogy mondjam csak tovább. — Még zöldell a nyárfa az ablak előtt.

— Ott, pontosan a fiatalok ablaka előtt állt egy öreg nyárfa. Az idősebb koltóiak még pontosan emlékeznek rá — magyarázta készségesen.

Most már kéretlenül mondtam tovább:

De látod amottan a téli virágot?

Már hó takarja el a bérci tetőt.

Fehér koronájú havasok körös-körül... Sok leíró verset olvastam, de soha nem állt így előttem vers és táj. Ha valahol meg van engedve a fantázia szabadsága, akkor az a természet leíró költészet. Ez volt a meggyőződésem addig a percig. S ott, a százados somfa alatt egészen átforrósított a felismerés, hogy mennyire igazat mondott Petőfi, földrajzi pontosságú igazat még a természet dicsőségét hirdető verseiben is!

Naívság volt, persze, ilyen következtetésre jutnom abból, hogy a versben leírt táj pontosan hozzámérhető a valósághoz. Ezt a „valóság-hűséget” magával Petőfivel cáfolhattam volna: annyi szép bordal szerzője — éppen Teleki Sándortól tudhatjuk — nem itta, csak nyaloga a bort, a pálinkát szájába sem vette. De számomra akkor mégis megnyugtató és felszabadító érzés volt ez a szigorú igazmondás...

A somfán, a kőasztalon kívül egyéb látnivaló nem is nagyon akadt. A szobát kerestem, amelynek ablaka alatt a nyárfa állott. Hiába kerestem. Oldalát kiütötték, hogy a szomszédos, tágasabb szobával egyesítve művelődési teremmé alakíthassák át. A szoba helyén színpad állt. Az egykori berendezések szerteszét. A nászágó az egyik földszinti szobában, erre vetődő idegenek aludtak benne. Az asztalt átvitték az épület másik szárnyába, a kisdíjak bentlakásába.

— A színpad helyére akarjuk berendezni a Petőfi-szobát — mondta akkor a tanár. — A téves vezetősége, a falu, mindenki egyetért a tervvel. A bányai múzeum már egy éve kérte a Művelődésügyi Minisztériumot, hogy kellő anyagot kaphasson a Petőfi-szobához.

„A minisztérium késik — fejeztem be negyedszázaddal ezelőtti riportomat. — A Petőfi-szoba felállítása késik.

Miért?

Koltón senki sem tudott választ adni erre.”

Öreg koltói földműves, Sebők Mihály bácsi köszönt most a kastély előtt. Mindenes a kas-

tély környékén és bent, a múzeumnak berendezett szobákban. Mintha örököse lenne a Teleki családnak, az ereklyéknek, melyeket, ő, a hajdani urasági kocsis szerzett meg, néha az óceánon, sőt óceánokon túlról, és hűségesen őriz, vagyis szívesen mutatja meg minden látogató-nak. A múlt dolgaiban is olyan otthonos, mintha a Telekiek csakugyan reá hagyományozták volna minden titkukat.

Lassít Mihály bácsi a frissen restaurált kastély főbejárataánál, amely fölött címer a falban: egy szökkenő zerge. Odamutat az öreg, a zerge lába félszeg, a feje is sérült.

— Ezt még nem javítottuk ki. Nem olyan egyszerű. Kellene valami rajzoló ember...

Egyszerre felforrnak a szavai, mint zubogó víz a kályhán. Ezért a címerért majdnem tömlőcbe került.

— A grófék idejében?

— Az már a grófok után volt!

Hazajött a fogságból. Első napja a családé. Második a falué. Felment a kastélyba, ahol oly sokáig szolgált. Omló falak, megkopasztott völgy. A kastélyban székeltek menekültek. Sebők Mihály megértéssel hallgatta a székelőket, akiket a háborús hányattatás testvérekké tett vele, s még örült is, hogy ők „foglalták el” a megürült kastélyt.

Létra a kastély bejárataánál. Egy idegen a létrán, kezében véső és kalapács. A címert próbálta levélni.

— Aztán mit csinál maga ott fent, ember?

Éles válasz jött le a létra tetejéről:

— Eltűnni innen! Amíg jól van dolga!

— Hová tűnjek, ha én itthon vagyok? Mondja meg inkább, hogy az a címer mit vétett magának?

Erre az idegen alább ereszkedett vagy két létrafokot. Sebők Mihály feje fölött lóbálta a kalapácsot:

— Itthon akar-e aludni az éjszaka?

— Legszívesebben az ágyamban szoktam aludni. Elegem volt a barakkokból.

— Akkor kotródjék innen! Még engem számoltat, aki maguk helyett takarítom el ezt a szemetet!

— Jó helyen volt az, hallgassa meg.

— Várjon csak! Ki maga? Mondja csak a nevét! Nagyon kíváncsi lennék, ki lett itt a grófok védelmezője!

Nézzük a sánta címert a bejárat fölött. Még inkább kiütözik az összképből, mióta a falakat újrifestették, a tetőt kijavították, a park megint virágos. Sebők Mihály zöldes szemében ravasz mosoly. Csavarokkal volt odaerősítve a címer, könnyebben lehetett volna levenni, mint levélni. De ő, Sebők Mihály azért sem árulta el azokat a csavarokat. Kínlódjék a nyomorult, ha őt így megfenyegette. Milyen szakmája lehet, ha még a csavarokat sem találja meg?

Mihály bácsi szíjas arca megfeszül az emlékre, nyírott bajusza remeg, most mutatja korát, a hatvanhét esztendőjét.

— Miért is kelt a címer védelmére, Mihály bácsi?

— Én már tudtam, kit kell becsülnöm Sándor grófban!

— Kocsis korában nem tisztelte?

— Akkor még kocsis voltam! Parancsoltak nekem, én pedig engedelmeskedtem. Így örököltem az életet. Apám is kocsis volt János grófnál, a Sándor gróf fiánál. Tizenkilenc esztendő voltam, mikor apám 1931-ben meghalt. Átvettem a gyeplőt. Az volt a törvény, hogy a kocsis élete végéig tisztességgel tartsa kezében a gyeplőt. A fogságban aztán elkezdtem figyelni Petőfire! Olyan életkorban voltam, hogy a háború az én sorsomra ereszkedett... Voltam munkaszolgálatos a Prut folyó mentén, voltam katona Vas megyében, ott fogtak el, voltam fogoly messze Keleten. A politrukunk — a nevét nem tudtuk, mi csak így mondtuk, hogy „a politruk” — mindegyre Petőfit emlegette nekünk, a verseiből is felolvastott. Petőfi a nép költője, a forradalom költője, aki haláláig az maradt, tűzön-vízen át... Hallottam ezt eleget, a

versekből is sokat megtanultam, négy évig voltam fogságban. Haza gondoltam, feleségemet hagytam otthon, meg gyermekeket. Ha Petőfit emlegették, Koltó jutott eszembe. Jogom volt ehhez, élt ő a mi falunkban is. Ki ne tudná ezt Koltón? A belső cselédek még jobban tudhaták, s a kocsis közéjük tartozott. Ha a grófék parancsba adták, hogy fűtsünk be, hozzátették, a hálóban, a pipázóban vagy a Petőfi-szobában tegyünk-e tüzet. Persze a kastélyba sokan jöttek vendégségbe, a cselédemberek emlékezetében Petőfi egy volt közöttük... a gróf vendége. A fogságban aztán sokat tűnődtem azon, hogy ha ez a Petőfi ilyen igaz barátja volt a népnek, és Sándor gróf mégis szívesen látta, akkor Sándor gróf sem lehetett a magamfajta szegények ellensége. Miként barátkozhattak volna ők ketten szívből, ha egyik ütni akarta, másik pedig védte a népet? Így aztán Petőfi kedvéért kezdtem tisztelni Sándor grófot. Én már úgy érkeztem haza a fogságból, hogy tudtam, mit jelentett Petőfinek ez a kastély és Teleki Sándor. A faluban is kezdték megtudni... Akkoriban már oldódott a harag...

A harmincas évek közepén a helyi emlékezet szerint 1936-ban, János gróf és a családja, Teleki Sándor fiai és unokái elköltöztek a faluból. Az intéző, Lampel Sándor, egy román ügyvéddel együtt szétparcellázta a birtokot. Nem koltóiak, hanem távolabbi falvak lakói köztött. A koltóiak az utolsó grófra haragudtak meg ezért, akinek pedig énekeltek az ablaka alatt, búcsúzásképpen, az utolsó este... Vagy öt esztendő múlva került vissza a koltói határ a koltóiakhoz. Ezt persze a szomszédos falvak tartják észben, talán máig is.

A sánta címer alatt belépünk a kastélyba. Az egyemeletes épület kívül-belül újrifestve. Mihály bácsi egy uradalmi intéző pontosságával jegyzi meg, hogy a restaurálás pontosan 193 ezer lejbe került. Ennyit utalt ki az állam 1977-ben. Amennyivel többet költöttek, azt a termelőlövözetkezet elnöke, Incze Imre adta hozzá, a falu népe nevében. A munkát a bányai múzeum patronálta. Maga az igazgató jött ki a hírrel: műemlék lett a kastélyból.

— A címer is az? — kérdezte meg Sebők Mihály.

— Hát persze. Minden.

Erre elmondta esetét 1948-ból a bányai ismeretlennel.

— Akkor úgy fűjt a szél — nevetett a direktor. — Most másként fúj.

— Ez a jobbak széljárás — felelte Mihály bácsi. — Csak tartson tovább, mint a másik...

Fent, az emeleten, a folyosón, az előszobában, a Petőfi-szobába — az urasági kocsis emlékezte is tanúság arra, hogy ebben lakott feleségével a költő — korabeli bútorok, ereklyék, a falakon festmények, reprók, a vitrinekben könyvek, újságok, levelek. Valóságos irodalmi múzeum, amelynek elrendezésében azonban egyetlen szempont döntött: milyen emléktárgyakhoz juthattak hozzá. A bútorok egy része Teleki-örökség, két kredenc és egy asztal. Az előszobában kicsiny, kerek asztal, a református lelkész ajándéka, Úrasztala volt, talán ennek a közelében tartotta keresztvíz alá a Petőfi-házaspár 1847 szeptemberében Sebestyén Kata koltói kislányt, kinek a keresztapaságát Sándor gróf helyett vállalta a költő.

Nászagy a Petőfi-szobában. Szinte új bútordarab benyomását kelti, ügyes kézzel javították ki. Nem látszik rajta, hogy alkalmi vendégek, majd traktorosok aludtak benne évekig. Egy ideig fiatal pedagógus házaspár is, nem kegyeletből, hanem szükségből... Petőfi családfája a falon... a félegyházi ház, a gyermekkor színhelye... a kiskőrösi szülőház... fényképek, okmányok, vázak, könyvek... Petőfi-kötetek magyarul, románul, köztük Eugen Jebeleanu 1973-as reprezentatív Petőfi-kötete, Dorothea Sasu-Zimmermann bibliográfiája Petőfi útjáról a román irodalomban... Szobrok Petőfiről, az egyiket itt, Koltón öntötték ki bronzból, a téesz melléküzemében; román festő készítette repró egy 48-as csataképről. Az aradi múzeumtól kapták a „mintát”. Palkó Gábor iskolaigazgató a hatvanas évek elején fogott hozzá, hogy Petőfi-gyűjteményt építsen itt Koltón. Bem és Balcescu, Táncsics és Cezar Bolliac portréit is Aradról kapták... Minden ajándékot szívesen fogadnak, ha valamilyen köze van Petőfihez, Teleki Sándorhoz, 1848-hoz...

Palkó Gábor éppen a centenáriumon, 1948-ban került Koltóra, lélekben is ide honosodott, itt halt meg. Megalapozta ezt a mai Petőfi-szobát, fákkal ültette be a kastély környékét.

— Mind többen jöttek hozzánk látogatóban — meséli Mihály bácsi. — Palkó igazgató

restellkedett, hogy alig tud mutatni nekik valamit. Munkához látott. Helyi dolgokról faggatóztak a látogatók. Értem küldött. „Mihály, maga urasági kocsis volt János grófnál. Többet tud a helyi dolgokról.” Így lettem az inasa...

Palkó után majd Varga Andrásné Ráll Rózsika fizikatanárnő vállalta a patronálást, a Petőfi és Teleki emlékezetek ébrentartását. Tizenhárom évet élt itt, onnan költözött Kolozsvárra; férje a magyar opera kórusában énekel.

— Megértjük mi Rózsika tanárnőt. Első a család. Most sem hagy magunkra. Minden hónapban eljön Koltóra... Nagy támasz nekem, tanulatlan embernek az, hogy magam mellett érezhetem...

Vargánéval kolozsvári otthonában beszélgetek — Koltóról, egy tömbház hetedik emeletén. Máréfalván született, Varságon tanított, férje révén került a Lápos völgyébe, mivel Varga András akkoriban a nagybányai együttesben énekelte. Koltó népe szívesen fogadta az új tanárnőt, a székelyeknek jó hírtük volt a faluban. A szegény menekülteken kívül székely volt Palkó tanár úr is. Rózsika éppen olyan tevékeny, mint az akkor már betegeskedő iskolaigazgató, még erélyesebb és mozgékonyabb is... A kastély restaurálásáról beszél, fejből tart sok-sok apró részletet is, máskor füzetekben ellenőriz adatokat, majd bekapcsolja a házi magnót. A szalagon özvegy Palkóné emlékezik férjére, a Petőfi-szoba létrehozására, pártolókra és gáncsokra. Vargáné — aki 1967-ben került Koltóra — pontosan fel akarja deríteni a megelőző idők eseményeit is. Alighanem legjobb ismerője a koltói Petőfi-kultusz egyáltalán nem felhőtlen történetének; egy esetleges könyv anyagát gyűjtötte össze.

Miután Palkó nyugdíjba ment, helyét Vargáné vette át mint „önkéntes múzeumőr”. Egyetlen kinevezése volt: a falu bizalma és Mihály bácsi ragaszkodása.

— Maga, Rózsika, úgy tudom, fizika szakos — mondom.

— Palkó Gábor meg matematikus volt.

— Ne értsen félre. Azért említettem a szakját, mert ebben a faluban magyartanár is van.

— Mindig is volt. De egy fizika szakos nem szeretheti az irodalmat?

A restaurálás volt első költői vizsgája az irodalom szeretetéből. Vargánénak személyes elégtétele is. Lakott ő ebben a kastélyban úgy, hogy feje fölött csepegett a tető. (A Varga családnak négy esztendeig volt otthona a kastély.) Hogyne örülné, hogy nem kell lyukakat dugdosni a tetőn! Hogy a nászágy új bútornak tetszik, pedig 1973-ban már csak egyetlen eredeti dísz volt rajta, esett szét az egész! Mihály bácsi volt a restaurálás önkéntes munkavezetője. Incze téesz-elnök a mecénása. Hiába volt meg végre a pénzkiutalás — úgy került be a megyei költségvetésbe, mint iskolajavítás, ami persze szintén igaz volt —, hiába a pénz a bankban, munkáskéz is kellett, vállalkozó, főként pedig építőanyag. Néha a veszekedés segített, máskor a könyörgés, vagy éppen a siránkozás... És főként az, ha ment a zöldség meg disznóhús, hogy idejében jöjjön a cement...

Legnagyobb elégtétel Vargáné számára a falu mai hangulata a kastély iránt. Régi közöny törött meg. Mind tudatosabb büszkeséggel veszik körül a kastélyt, a Petőfi-ereklyéket. Áldoznak is érte, talán ez a legnagyobb változás. Az első időkben még előfordult, hogy a téesz küldönce csak alkudozások árán vállalkozott a látogatók kalauzolására. „Ha pénzt kapok érte, megyek.” Vargáné szívós munkával jutott el odáig, hogy a költő emlékét ne alázzák meg efféle baksisleséssel. Pénzadományt a látogatóktól csak sokszorosított fényképekért fogadnak el, cserében. Varga Andrásné készíti a képeket, megtanulta a fényképezést, elhívást, másolást. A képmontázs közepén a kastély, alul a Petőfi-szoba, a nászágy, balra és jobbra a somfa... Ez ennek a nem hivatalos, de igen látogatott múzeumnak az egyetlen „pénzforrása”.

— Sokan jönnek el ide irodalmi zarándoklatra?

— Különösen Kolozsvárról, a Székelyföldről, Szatámról, de jönnek egész Erdélyből. A diákok tanáraikkal érkeznek, Petőfi-verseket szavalnak a parkban, a somfánál Petőfi-dalokat énekelnek...

A Petőfi-szoba természetes módon vált emlékező helyévé Teleki Sándornak is, az egész Teleki családnak. Együtt láthatom itt az emlékeiket. A Petőfi családfa mellett Teleki ezredes,

a Garibaldi-sereg egyenruhájában. A nászagy közelében Telekiné, Litez de Tiverval Matild fényképe... Petőfi-kötet szomszédságában, a vitrinben Teleki Sándor emlékirata: Emlékezőnk régiekről... Így illő és igazságos ez, a hajdani barát ereklyéinek, emlékezetének egyenlősége Koltón. Teleki soha nem érezte: a társadalmi ranglétrán mennyivel állt a maga idejében a szegény, kőbor költő fölött. Sebők Mihályék, a kastély „örökösei” akkor lennének hűlenek a forradalmár költőhöz, a „két Sándor” barátságához, ha most azt éreztetnék, kihívóan: a jelen társadalmi gondolkodása mennyivel helyezte a szabadság költőjét a földesúr Telekiek fölé! Egykoron önként vállalt baráti egyenlőségük számunkra is kötelező maradt!

Teleki ezredes képét Garibaldi ingében — a legendás condottiere annyira szerette a „vad gróft”, hogy egy szicíliai ütökzet után inget cserélt vele — Sebők Mihály bácsi valóságos „diplomáciai levelezéssel” szerezte meg a Teleki utódoktól. Mihály bácsi otthonában egész köteg levél, Dél-Amerikában, Ausztráliában adták fel őket.

— Együtt voltam gyermek a Sándor gróf dédunokáival, a Domahidy fiúkkal. Soha nem éreztették velem, hogy én csak a kocsisuk fia vagyok. Írtam nekik képek, emléktárgyak ügyében. Az ő levelek hosszabbak. Könnyebben állt kezükben a penna. Meg a honvágó is nyújtja a soraikat...

Az egyik Domahidy fiút, Andrást, az erdélyi magyar olvasók is jól ismerhetik, Banner Zoltán ausztráliai útikönyvből. Egyetemi könyvtáros és jó író, a Teleki Sándor talentumát örökölte... 1978-ban az elismerés őszinte háláját írta be az emlékkönyvbe a kastély restaurálásáért. Aláírta a bejegyzést a másik dédunoka is, Vladár Pál Caracásból... Lapozgatok az emlékkönyvben. Arab írás, a látogató Ammanból érkezett... Egy másik Stockholmból, a harmadik Jaffából... „A vajsai nyugalmazott tanítók II. Rákóczi Ferenc klubjának tagjai mély megilletődöttséggel hallgatták Sebők Mihály szavait. 1981. április 29.” Nevüket jegyezték be egy kerékpártúra résztvevői. „Petőfi emléke segít minket a szétszórtságban is magyarnak maradni. Sass Magda, Chicagó, 1980. július 1.”

Innen, a Petőfi-szoba ablakából a somfára látni éppen. Mikor és ki ültethette? Talán éppen II. Rákóczi Ferenc fejedelem? A helyi hagyományok s még inkább az írottak a kuruc időkre teszik a somcsemete elültetését... „Van még egy somfám, kertem ékessége, a „római szent birodalmi időkből”, melynek árnyéka alatt Petőfi délutáni álmait húzta...” Teleki Sándor ifjú Teleki Mihálynak és testvéreinek 1697-ben kapott „birodalmi gróf” címére utal... A somfa nem büszkélkedik életkorával, némán figyel a változásait... Az ablakból látom, amint egy fiú meg egy lány sétál a kőoszlopokkal körülvett som felé, a kastély kertjén át, összebújva. Később a relikviák között találom őket, a fiú nevét meg is kérdezem: Szabó András grafikus, Bányáról. Talán egy szerelem jött el megint ide — az örök szerelem romantikus zarándokhelyére...

Megyek a somfához én is. Mihály bácsi nem kísér el. Talán dolga van a kastélyban... Kezdetleges kiskapu. A fa magánkertbe esik, a szomszédos portára. A telek gazdája — Tar Károly — hetvenesztendő, szikár földművesember. Felesége a kert alsó végében gyomlál, már lent a lankán. A gazda éppen csak fogadja a köszönésem, nem törődik tovább velem. Dehogynem, minden kapavágás után sandán pillant felém: nem taposok-e ki valamit az ágyásai-ban? Kelletlenül felelget, mikor beszélgetni kezdek. Ezt a parcellát a 45-ös földosztáskor mérték ki neki. Nem is neki, ő akkor hadifogságban volt, hanem csak a nevére: legyen házhelye meg kertje, mikor hazajön. Koltó agrárproletárjai vigyáztak arra, hogy senki sem rövidüljön meg a Teleki-birtok szétosztásakor. Különbösebb hangsúly nélkül mondja el ezt, hálája a földosztók iránt — ha volt is — elkopott rég; egyébként is ezen a telken már ő épített mindent, a kaszálót ő törte fel zöldségeskertnek.

— Együtt volt fogoly Sebők Mihállyal?

Erre nem felel, csak morog. Lehet, bosszankodás, hogy a szárazság miatt nehezen török a göröngy a kapa alatt.

Mihály bácsi a rögtönzött kiskapun túl, a kastély parkjában vár. Úgy áll ott, hogy a hátát mutatja Tar Károlynak.

— Haragban vannak? — lepődök meg.

— Nem magánügyben!

Estendőkkel ezelőtt Tar Károly diófa csemetét plántált el a som mellé. Sebők Mihály megszólította, miért tette ide, ha a diófa megnő, előli a somot.

— Nem terem ez a som semmit!

— Megszolgáltá már az életét, Károly.

— Akkor miért foglalja a helyet az én kertemben?

Sebők Mihály a ravaszág ösvényére tért:

— Mennyi hasznot hajtana neked ez a diófa, ha megnő?

— Ezt most honnan tudhatnám?

— Jól van, majd akkor megmondod.

— Várj, ne siess úgy! — szólt utána a szomszéd. — Miért kérded? Ahogy számítom, ötszáz lejt megér majd a termése.

— Kapsz tőlünk annyit, és kivágod a diófát. Megegyeztünk?

Nem kérdezte Tar Károly, honnan van erre Sebőknek ötszáz leje. Hiszen nagy családú, nehéz életű ember, öt gyermek volt a házában. Gyorsan belevágott a tenyerébe, nehogy megdobja a dolgot. Két nap múlva megkapta a pénzt... Ami biztos, biztos: Sebők Mihály maga vágta ki a diófcsemetét.

Miből telt ki az ötszáz lej? Amiből az emlékszoba kiadásait fedezik. A sokszorosított fényképekből, Varga Andrásné „különmunkájából”.

Eltelt két év, és Sebők Mihály egy újabb diófcsemetét látott meg a somfa mellett. „Hej, te kapzsi paraszt! — jött dühbe a volt urasági kocsis. Együtt cselédeskedtünk János grófnál, jogom van, hogy így beszéljek hozzád. Ha a tisztartót csaptad be nagy ravaszágodban, kuncogtam. Most velünk akarsz sunyiskodni, a mi somfánkat akarod kipusztítani? Dehogy akarsz? Ötszáz lej kellene neked megint. Vérszemet kaptál, mi? Azért sem kapsz most egy fityinget se!”

Bement Sebők Mihály a megyeszékhelyre, megérdeklődte, pedig jól tudta: Védett fa-e a som? Hogyne lenne, a négy másik öreg fával együtt! Akkor levelet írt Varga tanárnőnek — azt sem várta meg, hogy jöjjön megint látogatóba —, elpanaszolta elkeseredetten: miben meszterkedik a szomszéd. Varga tanárnő Kolozsvárról szép szóval a falu tisztességére s a szomszéd büszkeségére apellálva rábírta Tar Károlyt, hogy vágja ki az „újra kihajtott” diófcsemetét — Tar Károly a tanárnő előtt azzal védekezett, hogy az a csemete csak úgy, magától hajtott ki.

A két hajdani urasági cseléd ettől kezdve nem beszél egymással!

Eltűnődhetek, milyen messzire hajlott el egymástól ugyanazon szolgatörzs két ága. Egyik úgy viselkedik, mintha ő lenne most Sándor gróf Koltón, időt, munkát, életet „pazarol” egy örökségre, a falu hírére, a költő jó emlékezetére, a másik ebből az önzetlen istápolásból is a maga hasznát sunyiskodná ki! E két véglét felé szaladtak szét a sorsok a hajdani jobbágyfaluban?